

Cuvânt de răspuns*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Distinse Coleg,

Prin acest discurs de recepție la Academia Română ați făcut o profesiune de credință închinată „meseriei de istoric” de artă – ca să parafralez zicerea unui mare maestru numit Marc Bloch – explicând, inclusiv pe înțelesul profanilor, de ce și cum istoria artei trebuie studiată și cunoscută în cadrul general al istoriei. Întreprinderea nu este nici ușoară și nici pe placul tuturor, mai ales astăzi, când unii vor „ștergerea culturii” și chiar anularea istoriei.

Convingerea aceasta a studiilor temeinice și așezate, cu încadrare în istoria generală, vă vine nu numai din experiența personală și din cariera desăvârșită de până acum, ci și din tradiția unei școli istorice din care v-ați înfruptat pe deplin. Ați avut șansa să vă nașteți în Basarabia, care avea să fie cucerită și înstrăinată de la noi de comuniștii ruși în 1944, și să trăiți și să vă realizați în viață în Transilvania, la început în Maramureș și apoi mai spre sud, la Cluj-Napoca, în Transilvania propriu-zisă. Ați purtat în sine, astfel, tradiția a două provincii istorice văduvite de soartă, în care românii nu au avut șansa egalității decât de la 1918 încolo, fiind tratați înainte de Unire ca locuitori de mână a doua, discriminați și disprețuiți. În ciuda faptului că se petrecuse Unirea din 1918 și că răpirile teritoriale din anii 1940–1944 păreau trecute demult, urmele nedreptăților erau încă vii, mai ales la Cluj, a cărui universitate fusese obligată să plece în refugiu. Nu ați putut trăi într-un turn de fildeș și în afara vieții cotidiene, care, invariabil, se

transformă în trecut. Iar trecutul acesta nu trimitea din urmă auspicii prea bune. Totuși, ați beneficiat de o atmosferă autentică de studiu, cu profesori de mare valoare, cu titluri de licență și doctorat luate la prestigioase așezăminte din Occident.

V-a fost maestru profesorul Virgil Vătășianu, membru titular al Academiei Române, marele erudit care avea să dea mai multe lucrări speciale și sinteze, între care una monumentală despre arta medievală din Țările Române. Profesorul venea pe urmele lui Coriolan Petranu, primul istoric de artă român din Transilvania, întemeietorul disciplinei respective de la Universitatea Națională a Daciei Superioare, devenite din 1927 Universitatea „Regele Ferdinand I”. Virgil Vătășianu v-a îndrumat spre istoria artei transilvănene, mai întâi prin lucrarea de licență, dedicată arhitecturii castelelor în stil Renaștere de pe Valea Someșului și apoi prin teza de doctorat cu titlul „Pictura românească din Transilvania în secolele XIV–XVIII”. De-atunci, ca cercetător și apoi ca director al Institutului de Arheologie și Istoria Artei din cadrul Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, v-ați aplecat mereu asupra artei românești transilvănene medievale și moderne timpurii. Ați studiat cu migală și pricepere bisericile vechi, de lemn și de piatră, inscripțiile în slavonă, latină și română, icoanele pe lemn și sticlă, pictura murală ortodoxă, viețile artiștilor (zugravilor), stilurile arhitectonice, școlile de pictură, legăturile artistice și culturale dintre Transilvania, Țara Românească și Moldova. Ați întregit și amplificat mereu vechile cercetări,

*Cuvânt de răspuns la discursul de recepție susținut de acad. Marius Porumb
(9 octombrie 2024, Aula Academiei Române)

aducând permanent noutăți, ați fost preocupat de aspectul științific și grafic deopotrivă al aparițiilor dumneavoastră editoriale. În același timp, stau mărturie a laborioasei dumneavoastră activități lucrările colective și cele coordonate, dovadă a capacității de organizare și de sistematizare a științei, precum și tezele de doctorat al căror conducător științific și referent ați fost și sunteți. În același timp, ați creat în jur, la Institutul din Cluj, o școală de cercetare în domeniul istoriei artei, ceea ce este dorința și visul oricărui profesor.

I-ați omagiat și i-ați prețuit mereu pe cei care v-au îndrumat în carieră și cu care ați și colaborat, precum Corina Nicolescu, Virgil Cândea, Dinu Adameșteanu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, ultimii doi foști directori ai Institutului din care faceți parte de aproape 60 de ani și pe care l-ați condus decenii bune. Ați avut alese sentimente de prețuire față de colegul Răzvan Theodorescu, cu care ați pășit concomitent în Academia Română în anul 1993 și care a trecut nu demult într-o lume mai bună.

Profesiunea de credință de care vorbeam se referă la faptul că istoria artei nu se poate studia în sine, cu scopuri pur estetice, și că însăși succesiunea stilurilor, paleta culorilor, tehnicile arhitectonice, erminiile picturii bizantine, mesajele pisaniilor etc. nu pot rămâne suspendate și decupate din întreg, ci se află înscrise în realități mai largi, în viețile comunităților, în istoria popoarelor. Astfel, ați rămas convins că poate deveni un bun istoric de artă acela ca a studiat mai întâi istoria universală și cea națională. Prin urmare, ați susținut mereu că specialitatea numită „Istoria artei” trebuie să funcționeze în cadrul facultăților de istorie, că un tânăr nu poate începe direct cu istoria propriu-zisă a artei, fiindcă nu va înțelege nimic din ea. Arta este produsă de personalități, în general, individuale, dar este adresată comunităților, popoarelor, lumii în ansamblul său și este creată în funcție de sensibilitățile acestor grupuri de oameni.

Distinse Coleg,

Ați păstrat în Academia Română o tradiție, dar ați adus și un suflu nou, punând accentul pe istoria artei românești transilvănene, cu precădere

pe pictura românească de zid, ca frescă, pe pictura icoanelor și chiar pe miniaturile manuscriselor vechi românești. Nu ați despărțit niciodată operele de autorii lor, de „zugravi” (de exemplu) și nici de ambianța generală bizantină, comună Transilvaniei și țărilor extracarpătice. A rezultat o operă monumentală și trainică, din care oricine poate înțelege că acest popor a avut și gust pentru frumos, manifestat în cadrul credinței și al bisericii, fără de care viața omului medieval nu are sens. Ați spulberat multe prejudecăți, cultivate de anumite istoriografii, privind așa-zisa incapacitate a acestui popor de a susține cultura scrisă și arta. Ați îmbinat mereu studiul artei cu atitudinea civică de patriot român, în dialog cu alte arte și cu alte popoare.

Încă din momentul angajării ca cercetător și apoi în calitate de membru al Academiei, ați servit instituția cu devotament, v-ați dedicat ei, i-ați apărat statutul superior și i-ați sporit prestigiul. De aceea, ați și fost ales în multe organisme interne și internaționale, ați fost dăruit cu distincții ale Academiei, ale statului român și ale unor organizații din Europa și din lume. Colegii vă cunosc și vă respectă. Îmi amintesc ce efort ați depus, alături de alți specialiști și mai ales de Răzvan Theodorescu, la capitolele de istoria artei din tratatul de *Istorie al românilor* și la *Istoria artei din România*, monumentala lucrare în două volume din colecția „Centenar”, alcătuită din istoriile tuturor științelor, artelor și altor discipline ale cunoașterii, cultivate în Academia Română.

Menirea acestui succint răspuns al meu la admirabilul dumneavoastră discurs de recepție nu este acela de a fi exhaustiv în prezentarea vieții și activității dumneavoastră, ci de a sublinia câteva coordonate care să le amintească membrilor Academiei și altor intelectuali ce valoare a instituției reprezentați și să-i îndemne să vă vadă și revadă lucrările. Vă doresc, de aceea, multe împliniri în continuare și vă felicit pentru întreaga activitate și pentru ceremonia de astăzi, din această venerabilă aulă care poartă urmele pașilor atâtor mari antecesorii.